

SVÉPRÁVNOST V OBČANSKÉM ZÁKONÍKU A JEJÍ RECENTNÍ VÝVOJ

DITA FRINTOVÁ, ONDŘEJ FRINTA

Abstract: Legal Capacity in the Civil Code and Its Recent Development

The article focuses on the concept of legal capacity in the current Civil Code. Legal capacity, or better said, its extent, is determined by the degree of the mental and voluntary level of advancement of mankind. Following this, the authors question whether a legal person can also be legally capacitated in this sense if it is not endowed with its own reason and will. However, the legal regulation of autonomy has already changed during the first ten years existence of the Civil Code. The authors acquaint the reader with these changes in chronological order.

Keywords: legal capacity; natural person; legal entity; amendments; development

Klíčová slova: svéprávnost; fyzická osoba; právnická osoba; novelizace; vývoj

DOI: 10.14712/23366478.2022.14

I. OBECNĚ

Velké kodifikace právních úprav jsou zpravidla koncipovány s tou ideou, že mají vykazovat v čase jistou stabilitu a že do nich nemá být – pokud možno – nutno zasahovat častými novelizacemi. Pro občanské zákoníky, kodifikující těžiště soukromoprávní materie, to samozřejmě platí také, zvláště má-li se na paměti, že Všeobecný občanský zákoník z roku 1811 (ABGB), považovaný za základ moderního soukromého práva na našem území, prošel zásadní reformou až po zhruba sto letech své existence.¹ Prvních deset let existence zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „občanský zákoník“ či „OZ“), však svědčí spíše o tom, že jeho osud bude – ve srovnání se Všeobecným občanským zákoníkem – co do počtu novelizací přeci jen odlišný.² Ke dni uzavření této stati (14. ledna 2022) byl občanský zákoník novelizován celkem sedmi novelami, z toho některými navíc s různými daty účinnosti.³ Novelizace se

¹ Srov. císařská nařízení č. 276/1914 Z. ř., 208/1915 Z. ř. a 69/1916 Z. ř. V podrobnostech srov. např. MALÝ, K. Dějiny státu a práva za kapitalismu v českých zemích do roku 1918. In: MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Linde, 1997, s. 240.

² Tím ovšem nemá být řečeno, že občanský zákoník je *en bloc* dílem nekvalitním. Rozbor konkrétních důvodů všech novelizací je ovšem nad rámec možného rozsahu této stati.

³ Konkrétně byl občanský zákoník novelován zákony č. 460/2016 Sb., 303/2017 Sb., 111/2018 Sb., 171/2018 Sb., 33/2020 Sb., 163/2020 Sb. a 192/2021 Sb.

přítom nevyhnuły ani zásadním právním institutům, počítaje v to také právní úpravu svéprávnosti.

II. SVÉPRÁVNOST Z POHLEDU HISTORICKÉHO

Svéprávností se podle současné právní úpravy rozumí, „že člověk je osobou svého práva (*sui iuris*), tj. způsobilý nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem, právně jednat [...]“.⁴ S kategorií svéprávnosti, jako s určitou vlastností subjektu právního, totiž osoby ve smyslu právním, pracovalo právo soukromé již v dobách starověkého práva římského, kdy se označovala za osobu svéprávnou ta osoba, která byla *sui iuris*, totiž byla „osobou svého práva“, nepodléhající moci jiného v rámci římské rodiny. V rámci starověkého modelu patriarchální rodiny to znamenalo, že *sui iuris* se stával jedině *pater familias*, coby plně právně způsobilý a nikomu jinému neodpovědný člen rodinného společenství.⁵ Způsobilost vlastním jednáním působit právní následky, tj. nabývat práv a povinností, je však nutno od (ne)podřízenosti moci otcovské (*patria potestas*) odlišovat. *Personae alieni iuris* tuto způsobilost měly, mohly tedy činit právní jednání nabývací, a co takto osoby svým jednáním nabývaly, nabývaly pro otce, coby nositele moci.⁶ Způsobilost k právně relevantním jednáním (či nezpůsobilost k nim nebo alespoň její omezení v určitém rozsahu) souvisela s jinými hledisky. Těmi byly věk,⁷ tělesná nebo duševní nedostatečnost, pohlaví a marnotratnost.⁸ Z uvedeného je tedy zřejmé, že svéprávnost v původním smyslu starověkého práva římského nelze zaměňovat se svéprávností tak, jak je chápána dnes.

Samotný výraz svéprávnost vyskytoval se v různých právních předpisech tradičně, ovšem již ve smyslu současném, totiž ve smyslu způsobilosti působit právní následky vlastním právním jednáním.⁹ Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník (dále jen „občanský zákoník z roku 1950“ či „OZ 1950“), vymezoval svéprávnost výslovně jako „[z]působilost vlastními úkony nabývat práv a zavazovat se (svéprávnost)“.¹⁰ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (dále jen „občanský zákoník z roku 1964“ či „OZ 1964“), však tuto terminologii nepřevzal, když v § 8 normoval o způsobilosti k právním

⁴ Tak KRÁLÍČKOVÁ, Z. Svěprávnost, zletilost a zastoupení dítěte. In: RADVANOVÁ, S. a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 25.

⁵ KINCL, J. – URFUS, V. – SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 59.

⁶ Srov. SOMMER, O. *Učebnice soukromého práva římského. Díl I., Obecné nauky*. Praha: Všehrd, 1946, s. 159.

⁷ K tomu v podrobnostech srov. již FRINTA, O. Pojetí svéprávnosti v návrhu nového občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2011, roč. 41, č. 1–2, s. 58–66, s. 59–60.

⁸ V podrobnostech srov. např. BOHÁČEK, M. *Nástin přednášek o soukromém právu římském. III., Část všeobecná*. Praha: M. Boháček, 1947, s. 35 a násl.

⁹ Z minulosti lze poukázat např. na § 217 zákona č. 208/1854 Z. ř., o soudním řízení v nesporných právních věcech, § 2 (nadepsaný prostě svéprávnost) zákona č. 227/1859 Z. ř., jímž se vydává řád živnostenský, císařské nařízení č. 207/1916 Z. ř., řád o zbavení svéprávnosti; z doby první republiky např. na § 7 zákona č. 464/1921 Sb., o pohřbívání ohněm, či § 7 a 9 zákona č. 447/1919 Sb., kterým se snižuje věk nezletilosti, § 1, 2 a 8 zákona č. 56/1928 Sb., o osvojení.

¹⁰ Srov. § 9 OZ 1950. V návaznosti na to se pak v § 13 a 15 a 16 OZ 1950 rozlišovalo mezi zbavením svéprávnosti a částečným zbavením svéprávnosti.

úkonům a v návaznosti na to v § 10 pak o zbavení či o omezení způsobilosti k právním úkonům.

Současný občanský zákoník se k výrazu svéprávnost navrácí. V § 15 odst. 2 OZ je svéprávnost výslovně definována jako způsobilost nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem (právně jednat), tj. zkráceně lze svéprávnost definovat jako způsobilost právně (totiž právně významným způsobem) jednat. Také v tomto případě se jedná o chápání svéprávnosti v tom významu, jak se užíval ve výše uvedených starších úpravách. Vzhledem k současné koncepci rodiny založené na rovnosti muže a ženy v manželství,¹¹ jakož i na chápání dětí jako subjektů (a nikoliv objektů) práva,¹² samozřejmě vůbec nelze uvažovat o tom, že by se svéprávnosti mělo rozumět v původním, římskoprávním významu.

III. SVÉPRÁVNOST FYZICKÉ OSOBY

Systematika právní úpravy osob ovlivňuje systematiku právní úpravy svéprávnosti. Občanský zákoník obsahuje jednak všeobecná ustanovení o osobách (§ 15 až 22 OZ), dále ustanovení o osobách fyzických (§ 23 až 114 OZ)¹³ a ustanovení o osobách právnických (§ 118 až 418 OZ).¹⁴ Nadpisem marginální rubriky § 15 a násl. OZ, „[v]šeobecná ustanovení“, však nemá být řečeno, že se všechna ustanovení § 15 až 22 OZ bez výjimky vztahují jak na osoby fyzické, tak právnické. Tak § 19 a 22 odst. 1 OZ svým obsahem normují pouze o osobě fyzické, naopak např. § 20, 21 a 22 odst. 2 OZ se vztahují pouze k osobám právnickým.

Pokud jde o svéprávnost, v rámci všeobecných ustanovení je obsaženo pouze její pojmové vymezení (§ 15 odst. 2 OZ, srov. výše) a výslovný zákaz se svéprávnosti (a rovněž právní osobnosti) vzdát, a to pod sankcí zdánlivosti takového jednání (§ 16 OZ). Těžiště právní úpravy svéprávnosti je ovšem obsaženo v § 30 a násl. OZ, tedy v rámci ustanovení o osobách fyzických. Vzhledem k omezenému rozsahu stati není možné provést komplexní rozbor právní úpravy svéprávnosti fyzických osob v občanském zákoníku. Pozornost bude proto zaměřena pouze na její klíčové aspekty z hlediska další dílčí části této stati ohledně právnických osob, a především na recentní vývoj její právní úpravy.

Pro svéprávnost, resp. pro určení jejího rozsahu v případě konkrétního člověka, je určující míra rozumové a volní vyspělosti (srov. § 30 a 31 OZ). Rozum lze zjednodušeně charakterizovat jako schopnost lidské mysli myslet a soudit, usuzovat, tedy zobecňovat, pracovat s abstraktními pojmy a činit závěry z předpokladů. Vůli lze pak vymezit jako

¹¹ Srov. sdělení č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte.

¹² Srov. již § 1 ústavního zákona č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky, a v návaznosti na něj pak zejm. § 15, 16 a 55 zákona č. 265/1949 Sb., o právu rodinném.

¹³ Ustanovení § 115 až 117 byla zrušena zákonem č. 460/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a další související zákony.

¹⁴ Nejde však o úpravu vyčerpávající. Uvést lze např. společenství vlastníků, které je právnickou osobou založenou za účelem zajišťování správy domu a pozemku, srov. § 1194 a násl. OZ.

schopnost člověka jednat podle svého rozhodnutí, úmyslu, schopnost chtít.¹⁵ Jinak řečeno, kde není rozumu, coby projevu lidské mysli a (kumulativně) vůle, nelze u této osoby uvažovat o svéprávnosti.¹⁶ Tento závěr je důležitý pro teoretické úvahy ohledně svéprávnosti právnických osob (srov. níže). Míra přítomnosti rozumu a vůle souvisí u člověka jednak s věkem, jednak s případnou duševní poruchou. První aspekt se odráží v tom, že právní úprava spojuje plnou svéprávnost (tj. svéprávnost v plném rozsahu, ke všem právním jednáním) zásadně s dosažením zletilosti, které se nabývá dovršením osmnáctého roku věku (srov. § 30 odst. 1 OZ). Dříve lze plné svéprávnosti nabýt buď uzavřením manželství, nebo přiznáním svéprávnosti (srov. § 30 odst. 2 a § 37 OZ), aniž to má ovšem vliv na zletilost. To je zásadní rozdíl od předchozí úpravy, podle které k nabytí zletilosti (a tím také plné způsobilosti k právním úkonům) mohlo dojít i před dosažením tohoto věku, a to uzavřením manželství.¹⁷ Třebaže se může uvedený rozdíl zdát na první pohled jen subtilní, není tomu tak. V důsledku přerušení vzájemné závislosti zletilosti a plné svéprávnosti v současné právní úpravě totiž dochází k tomu, že se dnes lze setkat s plně svéprávným člověkem, který však (ještě) nemusí být zletilý, což podle právní úpravy občanského zákoníku z roku 1964 nastat nemohlo. Druhý aspekt (případná duševní porucha) se v právní úpravě svéprávnosti odráží institutem omezení svéprávnosti (§ 55 a násl. OZ).

Poprvé byla původní podoba právní úpravy svéprávnosti dotčena zákonem č. 460/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (tzv. technická novela), a další související zákony, a to hned ve dvou ustanoveních. První změna se týkala § 35, z něhož byla vypuštěna možnost daná zákonnému zástupci nezletilého, který nedosáhl věku šestnáct let, k rozvázání jeho pracovního poměru (nebo obdobného závazku), pokud to bylo nutné v zájmu vzdělávání, vývoje nebo zdraví nezletilého, způsobem stanoveným jiným právním předpisem (tj. zákonem č. 262/2006 Sb., zákoník práce; dále jen „zákoník práce“). Problematičnost této úpravy spočívala v omezené možnosti pro její praktickou aplikaci. Stručně řečeno, vzhledem k devítileté povinné školní docházce by ve většině případů mohlo dojít k uzavření pracovní smlouvy nezletilým nikoliv hned po dovršení patnáctého roku věku, nýbrž zpravidla až později, v době, kdy by nezletilému bylo např. 15 a 1/2 roku. Ovšem podle § 56a (okamžité zrušení pracovního poměru zákonným zástupcem nezletilého zaměstnance) a § 77 odst. 5 a 6 (okamžité zrušení dohody o provedení práce nebo dohody o pracovní činnosti nezletilého zaměstnance) zákoníku práce (ve znění tehdy platném a účinném) bylo třeba k rozvázání pracovního (nebo obdobného) poměru zákonným zástupcem přivolení soudu. Je zřejmé, že při délce soudních řízení (včetně případného řízení o opravném prostředku, kterým by se nezletilý mohl bránit), by byla praktická aplikace této konstrukce spíše hypotetická.¹⁸

¹⁵ Při zdejšímu stručném vymezení obou pojmů se vychází ze *Slovníku spisovného jazyka českého* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 2011 [cit. 2022-01-14]. Dostupné na: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?db=ssjc>.

¹⁶ Srov. též BERAN, K. Osoba jako personifikovaná jednota zájmů. In: BERAN, K. – ČECH, P. – DVOŘÁK, B. – ELISCHER, D. – HRÁDEK, J. – JANEČEK, V. – KÜHN, Z. – NOVOTNÁ KRTOUŠOVÁ, L. – ONDŘEJEK, P. *Právní jednání a odpovědnost právnických osob po rekodifikaci českého soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 9 a násl., zejm. s. 17.

¹⁷ Srov. § 8 odst. 2 OZ 1964.

¹⁸ V podrobnostech srov. FRINTA, O. Výkon závislé práce nezletilým a rozvázání pracovního poměru nezletilého zákonným zástupcem. [Komentář k § 35]. In: ŠVESTKA, J. – DVOŘÁK, J. – FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek I (§ 1 až 654)*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 179–180.

Další zásah byl novelou č. 460/2016 Sb. proveden do ustanovení § 59 OZ, který se týká možné nejvyšší délky omezení svéprávnosti soudem. Původní právní úprava počítala s nejvýše přípustnou délkou omezení svéprávnosti na tři roky. Novelizace vložila úpravu, která připouští omezení svéprávnosti až na dobu pěti let, ovšem jen tehdy, je-li zjevné, že se stav člověka v této době nezlepší. Tato novelizace byla vedena snahou o nalezení vyváženějšího řešení mezi dostatečnou ochranou zájmů osob s omezenou svéprávností na straně jedné a vytížeností soudů (a to lokálně zejména těch, v jejichž obvodu se nachází zařízení pečující o větší počty těchto osob) na straně druhé.

Druhá novelizace právní úpravy svéprávnosti proběhla nedávno, a to zákonem č. 192/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů. Těžiště této novelizace zasahuje především do právní úpravy správy jmění nezletilého dítěte (srov. stat' M. Zuklínové¹⁹ v tomto čísle AUCI). Pokud jde o nezletilé, kteří dosud plně svéprávní nejsou, došlo touto novelizací ke dvěma úpravám. Za prvé, původní úprava stanovila, že pokud zákonný zástupce udělil nezletilému, který nenabyl plně svéprávnosti, ve shodě se zvyklostmi soukromého života souhlas k určitému právnímu jednání nebo k dosažení určitého účelu, byl nezletilý schopen v mezích souhlasu sám právně jednat, pokud to není zákonem zvlášť zakázáno; souhlas může být následně omezen i vzat zpět. Bylo-li zákonných zástupců více, postačilo, projevil-li vůči třetí osobě vůli alespoň jeden z nich, přičemž jednalo-li vůči další osobě více zástupců společně a odporovali si, nemělo se nepřihlížet k projevu žádného z nich (§ 32 OZ). Novelou došlo k upřesnění situace, kdy nemá být přihlíženo k projevům vzájemně si odporujících zákonných zástupců: nově je třeba, aby třetí osoba (zúčastněná na právním jednání s dítětem) o rozporu mezi zákonnými zástupci *věděla*. Je tak otázkou, zda toto řešení je s to zvýšit právní ochranu nezletilého dítěte, zejména v případech konfliktních situací mezi rodiči. Tak např. jeden rodič souhlasí s tím, aby si dítě koupilo drahou hračku, druhý nikoliv. Souhlasivší rodič udělí dítěti souhlas podle § 32 OZ (naváděje dítě, aby to druhému rodiči ani prodávajícímu neříkalo) a vzhledem k tomu, že třetí osoba nebude o rozporu mezi zákonnými zástupci dítěte *vědět*, nebude možno právní jednání dítěte z tohoto důvodu napadnout. Takto se spíše zdá, že jde o zvýšení právní jistoty třetích osob s dítětem kontrahujících.

Posledně uvedenou novelou došlo také k zásahu do § 36 OZ. Nově do něj byla začleněna konstrukce umožňující podmínit nástup právních následků právního jednání nezletilého, který nenabyl plně svéprávnosti souhlasem zákonného zástupce, a to i v případě takové záležitosti, v níž by tento nezletilý již byl způsobilý jednat samostatně. Tato možnost je ovšem zároveň vyloučena v případě právních jednání osobní povahy (např. sňatečné prohlášení, prohlášení o určení otcovství apod.) a pro právní jednání nezletilého uskutečňovaná v režimu § 33 OZ (právní jednání při provozování samostatného obchodního závodu s předchozím souhlasem zákonného zástupce a s přivolením soudu). Lhůta pro souhlas zákonného zástupce může být určena, a není-li, pak činí dva

¹⁹ ZUKLÍNOVÁ, M. Právní jednání rodiče při správě jmění dítěte aneb jak otočit podstatu a účel zákona o 180°. *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*. 2022. Vol. LXVIII, č. 2, s. 81–90.

týdny od vyžádání tohoto souhlasu. Zajímavostí uvedené konstrukce je skutečnost, že z dikce nově vloženého § 36 odst. 2 OZ výslovně nevyplyývá, kdo může takto právní jednání nezletilého podmínit. Z dikce „*následky právního jednání nastanou [...] ve lhůtě dvou týdnů od vyžádání*“ by snad bylo možno nepřímou usuzovat na to, že souhlas musí být vyžádán na zákonném zástupci, tj. pak by takové podmínění vzešlo od třetí osoby, která např. s nezletilým kontrahuje. I v tomto případě tak vzniká otázka, komu by pak taková úprava prospívala. Na prvním místě opět zjevně třetí osobě, pokud jde o její právní jistotu (přičemž tato osoba by se zájmy konkrétního nezletilého ani nemusela být obeznámena), nikoliv však nezletilému. Je to naopak zákonný zástupce, který je se situací nezletilého a jeho zájmy obeznámen v první řadě. Proto je třeba uvažovat také opačně, zda to může být zákonný zástupce, který podmíní nástup následků právního jednání nezletilého svým souhlasem podle § 36 odst. 2 OZ i v situaci, kdy by šlo o záležitost, v níž může nezletilý jednat samostatně. Vzhledem k tomu, že dikce § 36 odst. 2 OZ výslovně nestanoví toto oprávnění pouze např. třetí osobě (a pokud by to takto zákonodárce zamýšlel, mohl to jistě velmi snadno vyjádřit dikcí „*třetí osoba může podmínit*“ apod.), lze usuzovat, že toto oprávnění nelze odepřít (a to na prvním místě) právě osobě, která je s poměry nezletilého nejdetailněji obeznámena. Bude tedy zajímavé sledovat, jak bude tuto novelizaci chápat soudní praxe.

IV. SVÉPRÁVNOST A PRÁVNICKÁ OSOBA

Pokud jde o právnickou osobu, ta je v § 20 OZ definována jako „*organizovaný útvar, o kterém zákon stanoví, že má právní osobnost, nebo jehož právní osobnost zákon uzná*“. Vzhledem k tomu, že svéprávnost je upravena (definována) v rámci všeobecných ustanovení o osobách, vzniká tak přirozeně otázka, zda i právnická osoba je svéprávná, tj. zda je nadána – vedle právní osobnosti (která z ní činí způsobilý subjekt práv a povinností vůbec) – také schopností sama, vlastním právním jednáním, způsobovat právní následky, tj. svéprávností.

Tato otázka je navíc umocněna dikcí § 4 OZ, v němž se stanoví vyvratitelná domněnka („*má se za to*“), že „*každá svéprávná osoba má rozum průměrného člověka i schopnost užívat jej s běžnou péčí a opatrností a že to každý od ní může v právním styku důvodně očekávat*“. Podle § 18 OZ je totiž osoba fyzická, nebo právnická. Používá-li se tedy v textu občanského zákoníku výrazu osoba samostatně (totiž bez přívlastku fyzická či právnická), měla by se tím zásadně rozumět každá osoba, tedy jak osoba fyzická, tak právnická.²⁰ V § 4 OZ se však nehovoří o každé (jakékoliv) osobě, nýbrž o „*každé*

²⁰ Jako příklad takového ustanovení lze uvést hned § 17 odst. 1 a 2 OZ, podle nichž: „(1) *Práva může mít a vykonávat jen osoba. Povinnost lze uložit jen osobě a jen vůči ní lze plnění povinnosti vymáhat.* (2) *Zřídí-li někdo právo nebo uloží-li povinnost tomu, co osobou není, přičte se právo nebo povinnost osobě, které podle povahy právního případu náleží.*“ V konkrétním případě může toto ustanovení dopadnout jednou na osobu fyzickou, jindy na osobu právnickou. V případě prvním lze uvažovat např. situaci, kdy někdo „*daruje*“ psovi kost či zvířecí hračku. Ovšemže nemůže jít o smlouvu darovací vůči psu samotnému, když pes je zvířetem (§ 494 OZ), nikoliv osobou (§ 18 OZ *a contrario*). Ve světle § 17 OZ lze uvažovat tak, že v daném případě půjde o darování vlastníku psa, provedené ovšem nikoliv tradicí předmětu darování přímo do ruky vlastníkovy, nýbrž dáním předmětu do „*moci*“ psa (který je s to tento předmět určitým způsobem

svéprávné osobě“, a v další části ustanovení již pouze o člověku, tedy o osobě fyzické. Otázka položená v úvodu této části tak vystupuje znovu a naléhavěji: pokud je právnická osoba svéprávná, bude namíste vztáhnout vyvratitelnou domněnku v § 4 OZ také na ni, pokud však svéprávná není, toto ustanovení se na ni zjevně vztahovat nemůže. A konečně: důvodová zpráva k § 118 a 119 OZ svéprávnost právnické osoby zmiňuje.

K otázce svéprávnosti právnické osoby lze samozřejmě přistoupit z různých východisek. Vzhledem k omezenému rozsahu zdejší stati volí autoři pouze pohled na platnou právní úpravu (pohled *de lege lata*).²¹ Z pohledu právní úpravy v občanském zákoníku je na prvním místě třeba připomenout, co již bylo řečeno výše, totiž, že právní úprava svéprávnosti je obsažena v § 30 a násl. OZ, tedy v rámci ustanovení o osobách fyzických. K tomu lze na tomto místě naopak dodat, že v rámci právní úpravy právnické osoby se o svéprávnosti vůbec nenormuje.²² V § 161 a násl. OZ se pak normuje o zastoupení právnické osoby (pod marginální rubrikou nazvanou „[j]ednání za právnickou osobou“). Jinak řečeno, v textu zákona není nikde svéprávnost právnické osoby výslovně zmíněna. Pouhým gramatickým výkladem tak nelze dovodit, že by právnická osoba měla být, stejně jako člověk, svéprávná. Pohledem *de lege lata* tak zbývá výklad systematický, vycházející ze skutečnosti, že definice svéprávnosti je uvedena v § 15 odst. 2 OZ, tedy v rámci všeobecných ustanovení o osobách (jak fyzických, tak právnických). Jak však bylo uvedeno výše, jednotlivá ustanovení OZ v rámci všeobecných ustanovení o osobách se nutně netýkají vždy obou druhů osob. Z pouhého začlenění definice svéprávnosti mezi všeobecná ustanovení OZ tak nelze bez dalšího, *eo ipso*, vyvodit závěr, že by svéprávné měly být jak osoby fyzické, tak i právnické. Lze však poukázat na § 151 odst. 1 OZ, podle nějž „[z]ákon stanoví, popřípadě zkladatelské právní jednání určí, jakým způsobem a v jakém rozsahu členové orgánů právnické osoby za ni rozhodují a nahrazují její vůli“. Zákonodárce tak zjevně vychází z toho, že právnická osoba sama rozhodovat nemůže, proto za ni rozhodují členové jejích orgánů, a rovněž tak nahrazují její vůli, resp. její chybějící vůli suplují.²³ Vychází-li se z toho, že právnická osoba vůli nemá, pak nelze než konstatovat, že jí chybí klíčový předpoklad

bezprostředně ovládat), který je ovšem sám v „moci“ svého pána, a lze ho tak považovat jako vlastníkův „nástroj“ k uchopení darovaného předmětu. V případě druhém lze uvažovat např. o darování provedeném z neznalosti detailů právní úpravy ve prospěch statutárního orgánu určité právnické osoby. Statutární orgán sám o sobě, jako organizační součást právnické osoby, právní osobnost nemá, není tedy sám o sobě osobou. Ve světle § 17 však lze uvažovat o tom, že by se takové darování posoudilo ve prospěch právnické osoby, jejíž součástí tento statutární orgán je.

²¹ Komplexní pojetí této otázky z pohledu právněteoretického by si vyžádalo samostatné pojednání, o čemž ostatně svědčí literatura dále citovaná. K tomu, že jde o aktuální otázku i v právu veřejném, srov. např. PRÁŠKOVÁ, H. Status jednotlivce ve správním právu. *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*. 2021, Vol. LXVII, č. 4, s. 23 a násl.

²² Přesněji řečeno, s výrazem svéprávnost se lze v rámci právní úpravy právnických osob shledat celkem čtyřikrát, a to v § 152 odst. 2 a 3 OZ a § 266 odst. 2 OZ. V žádném z těchto případů však nejde o svéprávnost právnické osoby.

²³ K otázce, zda právnická osoba vůli má, či nikoliv, srov. v podrobnostech záporně např. RUBAN, R. K právní subjektivitě, povaze a jednání právnických osob. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2013, roč. 21, č. 3, s. 394; a kladně (byť jen hypoteticky) např. BERAN, K. Může být právnická osoba svéprávná? *Právník*. 2018, roč. 157, č. 8, s. 660.

pro to, aby vůbec bylo možno uvažovat o její svéprávnosti, totiž volní a rozumová složka imanentní jednání osoby fyzické (srov. výše).²⁴

V. ZÁVĚR

Svéprávnost jako vlastnost spočívající ve způsobilosti nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem (právně jednat), je v občanském zákoníku vyhrazena pouze osobám fyzickým (tj. lidem, kteří jsou přirozeně, tj. od přírody, nadáni rozumem a vůlí), nikoliv však osobám právnickým, jako umělým právním konstrukcím, které přirozeným rozumem ani přirozenou vůlí nadány nejsou.²⁵ Právní úprava svéprávnosti (fyzických osob) prošla již v prvním desetiletí existence občanského zákoníku dílčími změnami. V případě poslední novelizace pak bylo jejím obecně deklarovaným cílem zvýšení ochrany dětí²⁶ (resp. nezletilých, kteří dosud nejsou plně svéprávní), a to v návaznosti na specifickou problematiku tzv. dětských dluhů, resp. dětských dlužníků.²⁷ I přes tento stručný vhled (vzhledem k omezenému rozsahu stati danému redakčními směrnicemi časopisu) bylo možno poukázat na problémy, které naplnění tohoto cíle do jisté míry relativizují.

JUDr. Dita Frintová, Ph.D.
Právnická fakulta Univerzity Karlovy
frintova@prf.cuni.cz

doc. JUDr. Ondřej Frinta, Ph.D.
Právnická fakulta Univerzity Karlovy
frinta@prf.cuni.cz

²⁴ K závěru, že právnická osoba svéprávnost nemá, srov. shodně též např. HAVEL, B. Komentář k § 20. In: MELZER, F. – TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek I, § 1–117*. Praha: Leges, 2013, s. 272; LAVICKÝ, P. Rozum a vědomost či pochybnost [Komentář k § 4]. In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I: obecná část (§ 1–654): komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 67; BERAN, *Může být právnická osoba svéprávná?*, s. 657 a násl.; dále pak BERAN, *Osoba jako personifikovaná jednota zájmů*, s. 9 a násl., zejm. s. 16–20.

²⁵ Pro úplnost lze dodat, že o svéprávnosti nelze uvažovat v souvislosti s institutem svěřenského fondu (§ 1448 a násl. OZ), a to již z toho důvodu, že tento není v soudobé teorii většinou považován za právnickou osobu (srov. např. KOCÍ, M. Svěřenský fond a jeho zřízení. [Komentář k § 1448]. In: ŠVESTKA, J. – DVOŘÁK, J. – FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek III (§ 976 až 1474)*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 1193; dále RONOVSÁ, K. – PIHERA, V. K některým mýtům a omylům o svěřenských fondech. *Bulletin advokacie*. 2020, roč. 50, č. 7–8, s. 44 a násl.; neaktuálněji LEDERER, V. *Fiducie a svěřenský fond*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021, s. 59–60. Vzhledem k výše uvedeným závěrům ohledně svéprávnosti právnické osoby by se však na tomto stanovisku nic nezměnilo ani tehdy, pokud by se vycházelo z opačného přístupu ke svěřenskému fondu (totiž, že tento útvar právnickou osobou je, což je názor, který v rámci nedávné odborné diskuse nad svěřenským fondem rovněž zazněl, srov. TICHÝ, L. Vlastnictví bez vlastníka v českém svěřenském fondu (skica na margo trustu v českém právu). *Bulletin advokacie*. 2020, roč. 50, č. 3, s. 18 a násl.).

²⁶ Srov. bod 6.1 důvodové zprávy k zákonu č. 192/2021 Sb.

²⁷ V podrobnostech srov. FRINTA, O. – FRINTOVÁ, D. – ELISCHER, D. Děti a jejich dluhy – aktuální stav v České republice. Díl první: obecné poznatky a jednotlivé druhy dluhů. *Právní rozhledy*. 2019, roč. 27, č. 21, s. 725 a násl. V angličtině pak zde: FRINTA, O. – FRINTOVÁ, D. – ELISCHER, D. Children and Their Debts: Current Situation in the Czech Republic. Part One: General Findings and Particular Types of Debts. *Pravo w Działaniu* [Law in Action]. 2020, No. 42, s. 111 a násl.